

4. Kofi Annan's remarks on accepting the peace of Westphalia Prize. Speech. 2008. URL: <http://kofiannanfoundation.org/newsroom/speeches/2008/10/kofi-annans-remarks-accepting-peace-westphaliaprize-0>
5. Morgenthau H. Politics among nations: the struggle for power and peace». revised by Kenneth W. Thompson. Brief ed. 245 p.
6. The Peace of Westphalia. URL: <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-worldhistory/chapter/the-peace-of-westphalia/>
7. Waltz K. Theory of International Politics K. Waltz. N. Y.: Random House, 1979. 250 p.

Блінова Уляна

ШЛЯХЕТСЬКИЙ СТАН КНЯЗІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XIV–XVI ст.

***Анотація.** У дослідженні висвітлюються особливості шляхетського стану князів на українських землях. Описуються різновиди князів та їхнє походження. Методологічною основою дослідження послужили як загальнонаукові, так і спеціально-історичні методи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного методу.*

***Ключові слова:** князі, стан, українські землі.*

***Abstract.** In this study the features of the noble status of the princes on Ukrainian lands are covered. The varieties of princes and their origin are described. The methodological basis of the study was both general scientific and special historical methods. The specificity of the topic under study involves the use of a comparative-historical method.*

***Keywords:** princes, state, Ukrainian lands.*

Провідним, привілейованим станом княжої доби історії України були князі. У зв'язку із завоюванням українських земель Великим князівством Литовським, Польською державою цей соціальний стан вимушений був адаптуватися до нових умов, переходити на службу до литовських та польських правителів, набувати шляхетського стану. Незважаючи на нові обставини, князівським родам вдалося зберегти свою провідну суспільну позицію, зберегти та примножити культурний спадок часів Київської та Галицько-Волинської держав.

Історію князівських родів, шляхти на українських землях XIV–XVI ст. вивчали провідна історикиня сучасності Н. Яковенко, фахівці з середньовічної та ранньомодерної історії України Н. Білоус, В. Михайловський. У їхніх роботах знайшли відбиття історія соціального стану, їхні права, привілеї, особливості світогляду, характерні риси повсякденного життя, внесок у розвиток українських земель досліджуваного часу.

Мета цієї наукової роботи полягає в аналізі процесу набуття князівськими родами шляхетського стану на українських землях XIV–XVI ст.

Привілейований соціальний стан у Речі Посполитій називали загальною назвою шляхта. Його визначальними рисами з-поміж інших були

особливі привілеї, право на особисте володіння землею та обов'язок служити королю. І хоча на законодавчому рівні всі шляхтичі були рівними і користувалися однаковими привілеями, соціальний стан не був однорідним. Відповідно до походження серед шляхти виділяли панів, зем'ян, бояр, князів.

У XVI ст. стан зазнав певних змін, що були обумовлені політичними процесами, соціально-економічним розвитком. Зокрема відбувалося формування окремої групи шляхти – магнатів, що мали великі за площею землеволодіння та вагомий вплив у політичній сфері. З формуванням козацтва було започатковано процес виокремлення козацької старшини, яка поступово трансформувалася у соціальну верству, що наслідувала шляхетський стан Речі Посполитої [4].

Незважаючи на всі зміни, домінуюче становище серед шляхетського стану займали князі.

Н. Яковенко у книзі «Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття» наводить схему Юзефа Водьфа, за якою усі князівські роди, розселені на території Великого князівства Литовського, умовно можна розділити на чотири групи:

1. Князі литовського походження:

а) нащадки володарів литовських удільних князівств, зліквідованих у XIII ст. під час об'єднання литовської держави;

б) представники панівної династії Гедиміновичів.

2. Князі руського походження (Рюриковичі).

3. Князі-вихідці з татарських орд з Кримського ханату.

4. Князі невстановленого походження [2, 90].

Представники кожної із цих груп були пов'язані з українськими землями. Більшість князів мешкало на Волині. Один із найстаріших князівських родів, які мешкали в місті Збаражі на межі XIV–XV ст., був рід Несвіцьких. З часом рід почав розгалужуватися, і одна з його гілок оселилася в Збаражі та оголосила себе князями Збараськими. Наприкінці XV ст. саме з цього князівського роду виділився знаменитий український рід Вишневецьких. Також, на основі цього роду відбулося формування не менш відомих панів Потоцьких та Вороневських. З цього роду також походив староста вінницького та брацлавського воєводства князь Януш Збараський.

Одним із найвеличніших та найвпливовіших родів, не лише на українських землях, а й у всьому Великому князівстві Литовському та з часом й у Речі Посполитій були Острозькі.

Володіння українських князів простягалися й за межі Волині. Стосовно цього потрібно згадати Східне Поділля. Упродовж усього XVI ст. цей досить неспокійний край виключно належав князівським родам – Сангушків, Осрозьких, Четвертинських. На Поділлі рід Сангушків з'явився ще в середині XV ст.

До князівських родів, що проживали на українських землях, належали нащадки Рюриковичів: Лукомські, Пронські, Масальські, Четвертинські; й численні представники Гедиміновичі: Заславські, Друцькі, Корецькі, Сангушки; й такі, хто вів своє коріння від тюркських ханів: Темрюки, Домонти, Половці-Рожиновські [1, 44–45].

Також були, й князі-заколотники – Єжи Любомирський, князі-козаки – Дмитро Вишневецький, Богдан і Остафій Ружинський, Михайло, князі-свавільники – Король Радзивілл, Єремій Вишневецький, князі-біженці, утікачі з Московської держави – Андрій Кубський.

Для кожного правителя країни було добрим тоном знати всіх князів у своїй країні поіменно. У разі підготовки до військового походу особисто кожному князеві надсилалося поіменне послання, що підтверджує високий соціальний статус соціального стану [1, 46].

Портібно зауважити, що, незважаючи на всі зміни та трансформації, князівський стан залишався достатньо закритою соціальною групою шляхти. За весь час свого існування у Великому князівстві Литовському, а з часом і у Речі Посполитій, князівські роди поповнювались за рахунок родів не княжого походження лише двічі, та й то через пожалування, яке було надане імператорами Священної Римської імперії. У 1547 р. імператором Карлом V був наданий князівський титул Радзивілам, а у 1647 р. Фердинандом III – Любомирським.

Закритість стану підтверджувалася й іншими фактами. Зокрема ухвалою сейму 1638 р., що передбачала заборону на вживання князівського титулу до всіх княжих родів, крім тих, чий підпис стояв під актом унії 1569 р. [2, 83].

Отже, підбиваючи підсумок, можна сказати, що шляхетський стан князів посідав провідне місце серед інших шляхетських станів. Князі ніколи не розчинялися серед інших шляхтичів, вони були відділені певним бар'єром, який мав певне ірраціонально-містичне походження. Князівські роди відігравали важливу роль в історичному поступі українських земель починаючи від часів Київської держави.

Джерела та література

1. Семененко В., Потоцький В. Шляхта. Честь та гонор: факти, міфи, коментарі. Київ: Школа, 2014. 672 с.
2. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ: Критика, 1993. 472 с.
3. Блануца А. В. Земельні володіння волинської шляхти у другій половині XVI ст. Київ: Вид-во Інститут історії України НАН України, 2007. 243 с.
4. Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст. Київ: Темпора, 2012. 450 с.